

Program proti šikanování ve škole

Tento program slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole, zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům školy, rodičům a žákům. Je součástí minimálního preventivního programu školy.

Vymezení základních pojmů

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci nebo skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Přímá šikana

- fyzické útoky v podobě bití
- vydírání
- loupeže
- poškozování věcí
- slovní útoky v podobě nadávek
- pomluvy
- vyhrožování
- ponižování
- sexuální obtěžování až zneužívání
- kyberšikana (útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky,...)

Nepřímá šikana

- demonstrativní přehlížení
- ignorování žáka nebo žáků

Verbální šikana – urážky, pomluvy, zesměšňování, příkazy, je psychická (součástí je i kyberšikana)

Fyzická šikana – bití, vydírání, loupeže, úmyslné poškozování věcí, sexuální násilí

Smíšená šikana – kombinace verbální a fyzické (násilné a manipulativní příkazy)

Rozhodujícím hlediskem pro posouzení šikany je subjektivní vnímání agresora a oběti, tedy na jedné straně prospěch a potěšení, na druhé straně narůstající utrpení. Pokud není šikana řešena, její intenzita se stupňuje.

Podle čeho šikanu poznáme

Rozpoznání šikany není jednoduché. Neočekávejme, že se nám děti svěří. To se stává výjimečně. Oběť má strach z odplaty a navíc si sama odmítá připustit závažnost situace. Jak lze šikanu poznat?

Přímé varovné signály šikanování

- Posměšné poznámky, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty na adresu žáka.
- Kritika žáka pronášená nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy pronášené panovačným tónem. Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou obzvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování

- Šikanovaný žák se o přestávce zdržuje stranou ostatních, nemá kamarády.
- Přestávky tráví v blízkosti učitelů nebo mimo třídu, zdánlivě bez zjevného důvodu.
- Jeho prospěch se zhoršuje, nesoustředí se na vyučování.
- Má často poškozené nebo rozházené věci, často se mu věci ve třídě, šatně „záhadně“ ztrácejí.
- Modřiny, odřeniny, škrábance nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Při týmových sportech bývá vybrán mezi posledními.
- Má-li promluvit před třídou, je nejistý a ustrašený. Zdráhá se mluvit o sobě, nechce vyjádřit své pocity nebo názory.
- Působí smutně, ustrašeně, mívá blízko k pláči.
- Často chybí z nejasných důvodů jako je ranní nevolnost, bolesti hlavy atd.
- Mění svoji pravidelnou cestu do a ze školy.

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi. Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo. Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.
- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, je možno na něm pozorovat strach. Stěžuje si na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat, aby se vyhnulo docházce do školy.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do a ze školy nejkratší cestou, střídá různé cesty, prosí o odvoz autem.
- Dítě chodí ze školy hladové (agresori mu berou svačinu, peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu.
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné, apatické, objevují se výkyvy nálad. Odmítá se svěřit s tím, co je trápí. Zmínky o možné sebevraždě.
- Dítě žádá peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody, může doma peníze krást.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo k jiným dětem, možná projevuje zlobu vůči rodičům.

Prevence šikanování

- zapracování prevence proti šikanování do školního řádu a jeho dodržování
- zpracování uceleného systému úkolů pro pracovníky školy v oblasti prevence proti šikaně a jejich postupné zapracování do dokumentů školy
- informování pedagogických pracovníků, rodičů i žáků o problematice šikanování
- ŠMP informuje o krizové telefonní lince k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče **(286 881 059)**
- systém dalšího vzdělávání školy (vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem žáků jako prevenci šikanování, vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování, vzdělávání ŠMP)
- systém primární prevence rizikových projevů chování (viz MPP)
- školní vzdělávací program, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky a mezi žáky a učiteli, usiluje o vytváření bezpečného prostředí školy (především kapitoly Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova a Klíčové kompetence)
- spolupráce se specializovanými institucemi:
 - a) oblast školství (PPP, SVP, SPC)
 - b) oblast zdravotnictví (pediatri a odborní lékaři, dětské psychologové, psychiatři a zařízení, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie)
 - c) oblast sociální péče (oddělení péče o rodinu a dítě, oddělení sociální prevence)
 - d) dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) – Policie ČR, orgán sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD).

Naším cílem je vytvořit prostředí omezující vznik šikany. Být stále ve střehu, odhalit počínající šikanu dříve, než se stačí rozvinout, a vhodnými prostředky zamezit jejímu dalšímu trvání. Každý pedagog, zvláště pak třídní učitel, je odpovědný za vytváření zdravého klimatu třídy (školy). Je zejména povinen:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi dětmi,
- vést děti k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí, k odpovědnosti za své konání,
- jednat s dětmi jako s partnery, respektovat jejich práva, ale zároveň je důsledně vést k plnění povinností,
- udržovat ovzduší důvěry mezi dětmi a pedagogy,
- v kritických situacích dát jasně najevo, že nevhodné chování je špatné a nebude tolerováno,
- nebýt lhostejný k projevům agresivity,
- informovat děti i rodiče, na koho se obrátit při problémech (schránka důvěry, třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, vedení školy,
- snažit se mít přehled o vzájemných vztazích mezi dětmi ve třídě i mimo ni. Měl by znát záliby svých žáků, zajímat se, jak tráví volný čas, a umět si s nimi o tom povídat.

Krizový plán a postupy řešení šikanování

1. Postup pedagogického pracovníka

- Informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje se ŠMP a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
- Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje se ŠMP a VP, informuje ředitele školy.
- V případě prokázaných projevů šikany informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
- Vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.
- Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

2. Postup ředitele školy

- Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, rodič, žák)
- Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami, nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.
- V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů.
- Zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.
- V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči PPP, SVP, SPC nebo dalších odborníků (klinických psychologů, psychoterapeutů, psychiatrů)
- V mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- V mimořádných případech podá návrh OSPODu k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- Oznámí OSPODu skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popřípadě opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.
- Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

Vyšetřování šikany

1. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou)

- Rozhovor s oběťmi a s těmi, kteří na šikanování upozornili.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- Zajištění ochrany obětí.

- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

2. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování – postup:

- Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
- Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- Pokračující pomoc a podpora oběti.
- Nahlášení policii.
- Vlastní vyšetřování.

Postup rodičů při podezření na šikanování

- Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele, případně dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.
- Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně ŠMP a výchovného poradce, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy.
- V případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy.
- Jsou-li rodiče přesvědčeni, že postupuje škola při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy, případně podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost se podává písemně, osobně nebo v elektronické podobě.